

Jerzy SPERKA

KSIĄŻĘ WŁADYSŁAW OPOLCZYK WOBEC LWOWA

Rządy na Rusi

10 października 1372 r. Ludwik Andegaweński, król Węgier i Polski wydał uniwersał, którym obwieścił, że oddał księciu Władysławowi opolskiemu królestwo Rusi (*regnum Rusiae*) po wieczne czasy, w zarząd i zachowanie (*perpetua..., gubernandum et conseruandum*)¹. Oddanie rządów księciu było konsekwencją pozbawienia go – kilka dni wcześniej – urzędu palatyna węgierskiego, a jednocześnie swoistą za to rekompensatą. Utrata urzędu była zapewne zaskoczeniem dla księcia, choć już przejście rządów na Rusi pewnie nie, ponieważ już od roku mógł się z tym liczyć. Wskazują na to zachowane źródła, które potwierdzają, że z polecenia króla odwiedzał te ziemie w 1371 r., a na wystawianych wtedy dokumentach tytułował się panem Rusi (*dominus Rusiae*)². W tym czasie książę miał już za sobą długoletnią służbę na rzecz dworu węgierskiego, którą rozpoczął najpewniej na początku lat 50-tych. Dzięki poparciu królowej Elżbiety Łokietkówny, swej bliskiej krewnej, a matki króla Ludwika Andegaweńskiego, jego kariera – dotąd władcy niewielkiego księstwa opolskiego – szybko nabrała tempa. Król doceniał jego zdolności i za zasługi nagradzał nadaniami. W 1367 r. mianował go na wspomniany urząd palatyna węgierskiego, a po przejściu tronu polskiego w 1370 r. nadał mu w lenno ziemię wieluńską, przylegającą do księstwa opolskiego³.

Rządy na Rusi książę Władysław rozpoczął w listopadzie 1372 r., dokonując objazdu powierzonych mu terytoriów, docierając do Lwowa (11 listopada), a po drodze czyniąc nominacje urzędnicze. Wystawiane wtedy dokumenty opatrywano już nową majestatyczną pieczęcią przedstawiającą tronującego księcia, który po bokach miał dwie tarcze, w prawej widniał “śląski” orzeł, w lewej “ruski” lew,

¹ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie. T. 3. Lwów, 1872. Nr 20; *Sperka J.* Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330–8 lub 18 maja 1401). Kraków, 2016 (wyd. II). S. 219–223.

² Zbiór dokumentów (dalej – ZDM). Cz. 4. Kraków; Wrocław, 1969. Nr 1012; *Horvat J.* Dokument Witka z Groszowic dla Wojtka i Maćka, braci zmarłego Pawła sołtysa z Łubnian. Jeszcze w sprawie daty objęcia Rusi Czerwonej przez Władysława Opolczyka *Rocznik Przemyski*. T. 37, zesz. 3. Przemyśl, 2001. S. 79–80; *Tęgowski J.* Nowe źródła do kwestii datacji objęcia rządów na Rusi przez Władysława Opolczyka *Srednio-*

wieczne Polski i Powszechne. T. 1(5) / Red. I. Panic, J. Sperka. Katowice, 2009. S. 127–137; *Sperka J.* Władysław książę opolski... S. 220–221; *Szyska J.* Formowanie i organizacja dóbr monarszych w ziemi lwowskiej od połowy XIV do początku XVI wieku. Kraków, 2016. S. 90–91. Ostatni głos w tej sprawie zabrał Marzec A. (Pod rządami nieobecnego monarchy. Królestwo Polskie 1370–1382. Kraków, 2017. S. 71–76), który proces przejmowania władzy na Rusi przez księcia opolskiego rozciąga na lata 1371–1372.

³ *Sroka S. A.* Książę Władysław Opolczyk na Węgrzech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku. Kraków, 1996; *Sperka J.* Władysław książę opolski... S. 58–89, 218–219.

a całość dopełniała oczywiście nowa tytułatura⁴. W skład obejmowanej przez Władysława Opolczyka Rusi wchodziły następujące terytoria: ziemia lwowska, ziemia sanocka, ziemia przemyska, ziemia halicka, oderwane od Podola jeszcze przez Kazimierza Wielkiego dystrykty Trembowli i Ścianki oraz dystrykt (wołość) lubaczowski oderwany wcześniej od ziemi bełskiej⁵. Jak wskazują badania historyków, książę otrzymał na Rusi pełnię władzy. Tytuł pana i dziedzica Rusi (*dominus et heres Russie*) dołączył zaraz do swej dotychczasowej tytułatury (księcia opolskiego i wieluńskiego) i używał go konsekwentnie. Jak wynika jednoznacznie z dokumentów, książę otrzymał całkowicie wolną rękę w prowadzeniu szeroko rozumianej polityki wewnętrznej i ani król Ludwik Andegaweński, ani regentka Elżbieta Łokietkówna, nie wtrącali mu się do rządzenia, nie zatwierdzali jego czynności prawnych i nie wydawali poleceń, aby takowe uczynić. Książę swobodnie więc rozporządzał ziemią, czyniąc nadania na rzecz rycerstwa i Kościoła, lokował wsie i miasta, rozszerzał przywileje miejskie i wiejskie, mianował wedle swojej woli urzędników. Mimo świadomości, że król Ludwik stoi ponad nim i że to on oddał mu rządy na Rusi, książę opolski kreował siebie na niezależnego władcę tej ziemi⁶. Manifestował to wspomnianą tytułaturą i majestatyczną pieczęcią, a także emitując monety wybijane pod swoim stemplem⁷.

Rządy księcia opolskiego na Rusi trwały zaledwie 6 lat, do końca 1378 r., kiedy to król Ludwik 11 grudnia tego roku, przeniósł go do ziemi dobrzyńskiej i na Kujawy Inowrocławskie. W tej sytuacji książę dokumentem wydanym 13 stycznia 1379 r. w Wieluniu uwolnił mieszkańców Rusi od przysięgi wierności i oddał te ziemie "swemu łaskawemu panu". Kilka miesięcy później – 9 maja 1379 r. – król ogłosił, że na Rusi obejmuje rządy osobiście. Jednocześnie powierzył je swoim urzędnikom, co było równoznaczne z przejściem kontroli nad tym terytorium przez Królestwo Węgierskie⁸.

⁴ Sperka J. Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą. Katowice, 2006. S. 78–79; Tenże. Władysław książę opolski... S. 90–91, 236, 238–239, 323.

⁵ Karczewski D. "Meliorator terrae Russiae". Panowanie Władysława Opolczyka na Rusi (1317–1378) *Piastowie śląscy w kulturze i europejskich dziejach* / Red. A. Barciak. Katowice, 2007. S. 263.

⁶ Na temat zakresu i charakteru władzy Władysława Opolczyka na Rusi z ważniejszych prac zob.: Грушевський М. Історія України-Руси. Т. 4: XIV–XVI віки – відносини політичні. Київ; Львів, 1907. С. 105–108; Dąbrowski J. Ostatnie lata Ludwika Wielkiego 1370–1382 (wyd. 2). Kraków, 2009. S. 246–249; Gilewicz A. Stanowisko i działalność gospodarcza Władysława Opolczyka na Rusi w latach 1372–1378 *Prace historyczne wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego Koła Historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878–1928*. Lwów, 1929. S. 104; Wyrozumski J. Sprawa Rusi Halicko-Włodzimierskiej i Podola w stosunkach polsko-węgierskich wczesnej epoki jagiellońskiej

Węgry – Polska w Europie Środkowej. Historia – Literatura. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wacława Felczaka / Red. A. Cetnarowicz, C. G. Kiss, I. Kovács. Kraków, 1997. S. 44–45; Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Львів, 2000. С. 436, 446–447; Karczewski D. "Meliorator...". S. 263; Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349–1387 *Історія Львова: У 3 т. Т. 1 1256–1772* / Упор. Я. Ісаєвич. Львів, 2006. С. 67–70; Жук М. Правління Володислава Опольського в Галичині з погляд української та польської історіографії *Український історичний журнал*. Київ, 2009. № 2(44). С. 44–56. Dyskusję podsumowuje: Sperka J. Władysław książę opolski... S. 230–235 (w wymienionych pracach źródła i pozostała literatura przedmiotu).

⁷ Na temat wybijanych monet w mennicy lwowskiej zob. niżej przyp. nr 55.

⁸ AGZ. T. 5. Lwów, 1875. Nr 14; AGZ. T. 3. Nr 27, 28; Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski. T. 6 / Wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz. Warszawa; Poznań, 1982. Nr 259; Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 245–246; Karczewska J. Kujaw-

Po kilku latach, w 1386 r., zapewne na początku lipca, Władysław Opolczyk, tym razem w imieniu królowych węgierskich Elżbiety i Marii, po raz drugi przejął władzę na Rusi Czerwonej. Wszystko wskazuje, że królowe – mając w tym czasie bardzo trudną sytuację na Węgrzech, gdzie toczyły ciężkie walki z opozycją – uznały, że Opolczyk jest tym, który zagwarantuje utrzymanie dla dynastii ziem ruskich. W lipcu książę przybył do Lwowa, powołał starostę generalnego, którym został Andrzej, jego bliski współpracownik i doświadczony urzędnik. W tytularze Władysława ponownie pojawił *dominus Russie*, a mennica lwowska zaczęła wybijać denary książęce pod nowym stemplem⁹.

Drugie rządy ruskie Władysława Opolczyka trwały zaledwie kilka miesięcy. Na przełomie lutego i marca 1387 r., w wyniku wyprawy poprowadzonej przez królową polską Jadwigę Andegaweńską, Ruś Czerwona została zajęta przez wojska polskie i ponownie połączona z Królestwem Polskim¹⁰. Władysław Opolczyk nie mogąc liczyć na pomoc ze strony Andegawenów i Zygmunta Luksemburskiego nie zamierzał stawiać zbrojnego oporu, podjął jedynie kroki propagandowe i tuż przed spodziewaną wyprawą, 6 lutego 1387 r. w Częstochowie, wystosował apel do mieszkańców Rusi. Apel został spisany w języku niemieckim, co sugerowałoby, że skierowany był przede wszystkim do niemieckojęzycznych mieszkańców miast, głównie Lwowa. Chcąc zachęcić do siebie mieszkańców Rusi obiecywał, że jeśliby królowa polska pociągnęła z wojskiem na Ruś, a jej mieszkańcy i miasta ponieśliby z tego tytułu jakieś szkody, to on zobowiązuje się im to wynagrodzić, zobowiązywał się też, że bez ich zgody nie wyda rozkazów poddania ziemi, że nie powoła żadnego Węgry na urząd starosty, oraz że nie będzie zawierał żadnych układów z królową Jadwigą. Wyraźnie więc widać, że książę liczył się z tym, że strona polska zajmie Ruś, a tamtejsze społeczeństwo taki stan rzeczy zaakceptuje¹¹. Najpewniej jednak zakładał, że idąc za głosem swoich ruskich poddanych, będzie mógł liczyć na pobłażliwość ze strony polskiej w ocenie swego postępowania; tak się zresztą stało.

Rola Lwowa w systemie rządów Władysława Opolczyka

W czasie swych pierwszych rządów na ziemiach ruskich Władysław Opolczyk każdego roku spędzał sporo czasu we Lwowie. Pierwszy jego pobyt w stołecznym mieście Rusi Halickiej odnotowany został 11–12 listopada 1372 r. Poświadczają go dwa jego dokumenty, pierwszy dotyczy nadania przez księcia domu znajdującego się przy Niskim zamku na rzecz franciszkanów lwowskich, drugi – przekazania

sko-dobrzyńskie władztwo Władysława Opolczyka *Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci* / Red. A. Pობóg-Lenartowicz. Opole, 2001. S. 53–54; *Sperka J. Władysław książę opolski...* S. 110–113; *Szyszyńska J. Kształtowanie się podziałów terytorialnych Rusi Czerwonej na przykładzie ziemi lwowskiej Średniowiecze Polskie i Powszechne*. T. 3(7) / Red. J. Sperka, B. Czwojdrak. Katowice, 2011. S. 129.

⁹ *Sperka J. Władysław książę opolski...* S. 137–140; *Tenże. Otoczenie...* S. 152–153, 179–180; *Крижанівський А. Загадка руського грошика Владислава Опольского зі зображенням орла Записки Наукового Товариства*

імені Шевченка (далі – ЗНТШ). Т. 240. Львів, 2000. С. 158–169; *Kopicki E. Monety ziemi ruskiej 1353–1408 Biuletyn Numizmatyczny*. 2003. Nr 3(331). S. 173.

¹⁰ *Wyrozumski J. Sprawa...* S. 44–45; *Sperka J. Otoczenie...* S. 153–155; *Tenże. Władysław książę opolski...* S. 140–142.

¹¹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 15. Opubl.: AGZ. T. 3. Nr 39; *Breiter E. Władysław książę opolski, pan na Wieluniu, Dobrzyniu i Kujawach, platyn węgierski i wielkorządca Polski i Rusi. Zarys biograficzny*. Lwów, 1889. S. 162; *Sperka J. Władysław książę opolski...* S. 140–141.

przez niego wołości buskiej Jaśkowi Kmicie, byłemu już staroście ruskiemu¹². Książę przebywał na Rusi do końca roku skąd udał się do ziemi wieluńskiej. W kolejnym roku, 1373, Władysław Opolczyk przybył na Ruś najpierw w maju, kiedy został odnotowany w Sanoku, a potem w listopadzie i grudniu, kiedy jechał przez Gródek, Szczercz i Jarosław. Co prawda zachowane dokumenty nie odnotowują jego wizyty we Lwowie, ale trudno uwierzyć, że nie odwiedził miasta w trakcie tych objazdów. Natomiast w 1374 r. książę był we Lwowie 9 września, gdzie w otoczeniu swych największych lenników na Rusi, Jaśka Kmity i Jaśka Kustry, oraz m. in. Piotra Bruna (wkrótce sędziego generalnego Rusi) i burgrabiego żydaczowskiego Andrzeja, nadał bliskiemu współpracownikowi, Bieńkowi z Kuchar, wsie Żabokruki i Branice¹³. Jednak tym razem Lwów był tylko przystankiem w drodze na wyprawę do Mołdawii, dokąd wysłał go król Ludwik, aby zaprowadził tam porządek. Wyprawa zakończyła się w połowie października osadzeniem na mołdawskim tronie – bliżej nieznanego – Jerzego¹⁴. Droga powrotna księcia wiodła przez Halicz (gdzie 19 października nadał miastu prawo magdeburskie)¹⁵, zapewne przez Lwów (choć zachowane dokumenty tego nie potwierdzają) i Sanok (23 listopada)¹⁶. W 1375 r. Władysław Opolczyk zawitał na Ruś dopiero w sierpniu i przez Gródek (16 sierpnia) przybył do Lwowa¹⁷. Tam 27 sierpnia nadał biskupowi kijowskiemu Jakubowi w dożywocie ogród i plac, które były położone poza murami miasta, a blisko kościoła i klasztoru bazylianów pw. św. Jana¹⁸. We Lwowie książę nie zabawił długo, już 4 dni później (31 sierpnia) był ponownie w Gródku, skąd udał się na Węgry, do Budy. W grudniu książę wrócił jednak do Lwowa i pozostał tam do końca roku¹⁹. W czasie tego pobytu wystawił dokumenty dotyczące: ponownej lokacji Jarosławia na prawie niemieckim (7 grudnia), nadania Waszkowi Teptukowiczowi wsi Strzelice, Wierzbiał i Mikityńce (9 grudnia), nadania Mikołajowi Slanczowi wsi Potoczany (13 grudnia), oraz nadania Danielowi Daczokowiczowi wsi Zaderewice (Zaderewacz) z dworzyskami Lisowice i Muszyce oraz z trzema monasterami, a także wsi Lachowice, Różniatów, Siechów, Lubsza i Wierzbica z dworzyskiem Sielce (25–27 grudnia)²⁰.

¹² AGZ. T. 5. Nr 7; Katalog dokumentów pergaminowych ze zbiorów Tomasa Niewodniczańskiego w Bitburgu / Oprac. J. Tomaszewicz, M. Zdanek / Pod red. W. Bukowskiego. Kraków, 2004. Nr 11.

¹³ AGZ. T. 7. Lwów, 1878. Nr 10.

¹⁴ Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. Poznań, 1996. S. 46–49; Sperka J. Władysław książę opolski... S. 94–95.

¹⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Metryka Koronna (dalej – AGAD MK). Sygn. 31. S. 257–258; Szaraniewicz I. Trzy opisy historyczne staroksiążęcego grodu Halicza w roku 1860, 1880 i 1882 skreślone. Lwów, 1883. S. 205–207; *Matricularum Regni Poloniae Summaria* (dalej – MRPS). T. 4 / Wyd. T. Wierzbowski. Supplementum. Warszawa, 1919. Nr 276 (regist); *Ibidem*. T. 4. Nr 11499 (regist).

¹⁶ Sperka J. Władysław książę opolski... S. 324.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Ружицкий Е. Й. Неопубликованный документ XIV века по истории армянской колонии во Львове *Вестник обществанных наук*. № 1(320). Ереван, 1970. С. 107; Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові 1233–1799 / Упор. О. А. Купчинский, Е. Й. Ружицкий. Київ, 1972. № 12 (regist).

¹⁹ Sperka J. Władysław książę opolski... S. 324–325.

²⁰ AGZ. T. 7. Nr 12 (7 XII); AGZ. T. 5. Nr 10. Kodeks dyplomatyczny Polski (dalej – KDP). T. 1 / Wyd. L. Ryzyszczewski, A. Muczkowski. Warszawa, 1847. Nr 134 (9 XII); AGZ. T. 2. Lwów, 1870. Nr 6 (13 XII); Archiwum Narodowe w Krakowie. Dok. perg. Nr 861 (25–27 XII); Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej (Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. T. 11). Kraków, 1932. S. 78; Sperka J. Otoczenie... S. 90, 296, 340; *Tenże*. Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej *Княжа доба: історія і культура*.

Pierwsze dokumenty obrazujące działalność Władysława Opolczyka w 1376 r. poświadczają jego objazd ziem ruskich: 12 marca – Przemyśl, 15 marca – Sanok²¹. Może zatem przebywał na Rusi od początku roku? Natomiast we Lwowie odnotowany został 24 marca, kiedy to nadał braciom Rejnoldowi i Nynotkowi na prawie lennym wsie Nowy Siedlec i Porudno²². Kolejne miesiące książę spędził w księstwie opolskim, a jego powrót na Ruś w listopadzie tego roku zbiegł się z niespodziewanym najazdem Litwinów prowadzonych przez książąt: Kiejstuta trockiego, Lubarta łuckiego i Jerzego Narymuntowicza bełskiego. Najeźdźcy na szczęście nie zagrozili miastu Lwów, ale dokonali poważnych zniszczeń w północno-zachodniej części Rusi i wschodniej Małopolsce. W czasie najazdu książę Władysław przebywał w ziemi przemyskiej i sanockiej, nie wiadomo jednak, czy dotarł wtedy do Lwowa²³. Można jedynie przypuszczać, że w stołecznym mieście znalazł się ponownie na początku 1377 r., na co może wskazywać fakt, iż przez Przemyśl (22 lutego) podążył na północne Węgry, aby spotkać się z królem Ludwikiem²⁴. Gdyby podróżował ze Śląska droga wiodłaby z pewnością inaczej.

Kolejne miesiące 1377 r. zajęły Władysławowi Opolczykowi przygotowania do wyprawy odwetowej postanowionej przez króla Ludwika. Jednak w tym czasie, kiedy książę przebywał w Polsce, ziemie ruskie ponownie zostały zaatakowane przez Litwinów. Dowiadujemy się o tym z listu (niedatowanego) Ludwika Andegaweńskiego skierowanego do mieszczan Lwowa, w którym podaje, że doniesiono mu z Krakowa, że książę Lubart wysłał do lwowian posłów, aby mu się poddali, ponieważ jakoby zmarł król węgierski. Król wzywał mieszczan Lwowa, aby nie dawali wiary tym wieściom, prosił o wytrwałość i zachęcenie do tego reszty mieszkańców Rusi, zwłaszcza, że ułożył już wyprawę odwetową. Zgodnie z planem on miał pospieszyć z wojskiem z Polski, natomiast Elżbieta Łokietkówna miała wysłać wojsko z Węgier. Wygląda więc na to, że książę Lubart, zapewne z pomocą księcia bełskiego Jerzego Narymuntowicza, ponowił wysiłki, aby opanować Ruś i w szybkim czasie udało im się zająć część terytoriów²⁵. Pewnie wtedy dostał się do niewoli litewskiej jeden z zaufanych rycerzy Opolczyka, Jasiek Mazowita, którego dobra leżały niedaleko Lwowa²⁶.

Latem 1377 r. książę wziął udział w odwetowej wyprawie króla Ludwika Andegaweńskiego przeciw Litwinom. Dołączył do jego wojsk w Sanoku (26 czerwca) i ruszył pod Bełz, gdzie został odnotowany 26 lipca. Zdobycie zamku tuż przed 8 września zakończyło wyprawę, a pokonany Jerzy Narymuntowicz został pozbawiony księstwa bełsko-chełmskiego, które król oddał Władysławowi

Вип. 3 / Відп. ред. Л. Войтович. Львів, 2010. С. 298; Szyszka J. Formowanie... S. 101.

²¹ AGZ. T. 5. Nr 11; Ibidem. T. 8. Lwów, 1901. Nr 10. MRPS. T. 4. Supplementum. Nr 283 (regest); MRPS. T. 4. Nr 928 (regest); ZDM. Cz. 1. Nr 149.

²² AGAD MK. Sygn. 71. S. 28–29. MRPS. T. 4. Supplementum. Nr 284 (regest); MRPS. T. 4. Nr 22215 (regest).

²³ Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 257; Sperka J. Władysław książę opolski... S. 98–99, 325; Szweuda A. Wyprawa Ludwika Andegaweńskiego-

go z 1377 r. w kontekście litewskiej polityki zakonu krzyżackiego *Беларускі істарычны зборнік*. T. 39. Мінск, 2013. С. 12–14.

²⁴ Sperka J. Władysław książę opolski... S. 99, 325.

²⁵ Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376–1430 / Wyd. A. Prochaska. Kraków, 1882. S. 959; Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 258–259.

²⁶ AGZ. T. 8. Nr 12; *Stamirski H. Jaśko zwany Mazowita Polski Słownik Biograficzny*. T. 11. Kraków; Wrocław, 1964. S. 94–95; Sperka J. Otoczenie... S. 266.

Opolczykowi²⁷. Po zakończonej wyprawie książę dokonał objazdu swego ruskiego władztwa, od końca września, odwiedzając po kolei główne ośrodki miejskie, w tym także Lwów. Tam 30 września uposażył miejscowy szpital św. Elżbiety i kaplicę św. Katarzyny na Niskim zamku, natomiast 4 października rozporządził, że duchowni kapituły lwowskiej jeśli nabędą nieruchomości w mieście, będą tak jak inni podlegać prawu miejskiemu²⁸. Książę jeszcze na początku listopada przebywał na Rusi (8 listopada – Przemyśl), ale już pierwsze miesiące 1378 r. spędził w Królestwie Polskim i w księstwie wieluńskim, gdzie wykonywał obowiązki namiestnika, który to urząd objął po Elżbiecie Łokietkównie²⁹. Wrócił na Ruś na krótko, w końcu kwietnia docierając do Lwowa. Tam 30 kwietnia, w otoczeniu dostojników, na czele ze starostą generalnym Andrzejem, nadał swemu pisarzowi Leonowi wieś Czeraki, natomiast wsie Starunię i Nowe Sioło – Dragomirowi i bratu jego Niekrze³⁰. Kilka dni później książę był już na powrót w księstwie wieluńskim, gdzie wypełniał obowiązki namiestnika Królestwa Polskiego³¹.

Na Ruś książę ponownie wrócił w sierpniu, a jego pobyt we Lwowie poświadczony jest od 25 sierpnia do 10 listopada³². To w tym czasie książę dowiedział się, że król, radząc się swojej matki, podjął decyzję o odebraniu mu rządów na Rusi i wyznaczył mu nowe zadanie. Decyzje zapadły zapewne w końcu października, skoro w pierwszych dniach listopada na dwór Władysława Opolczyka do Lwowa pospiesznie przybyli liczni dostojnicy polscy. Przez kilka dni (1–10 listopada) toczyły się narady, w których, prócz księcia i jego zaufanych urzędników, marszałka Jana Schoffa, starosty ruskiego Andrzeja, sędziego Piotra Bruna i kanclerza Mikołaja Tyczkowica oraz kilku bojarów ruskich, m.in. Chodka Bybelskiego, Chodka Łojowicza, Gleba Dworskowicza, uczestniczyli ze strony polskiej: Sędziwój z Szubina starosta krakowski, marszałek Przedbór z Brzezia, Paszek Złodziej kasztelan biecki, Mikołaj Bogoria kasztelan zawichojski, Włodek z Charbinowic cześnik krakowski i burgrabia nowokorczyński, Gniewosz z Dalewic oraz Mikołaj Pieniążek³³. W czasie tego pobytu we Lwowie książę wystawił kilka dokumentów: Wraclawowi nadał wsie Uherce, Radłowice i Kornalowice (25 sierpnia), Jerzemu Stecherowi zgodził się na uporządkowanie jego dóbr w Małym Winniku (1 listopada), miastu Lwów odstąpił tamtejsze wójtostwo (7 listopada), Kostkowi Bolestarszyckiemu nadał dwie cerkwie pod Przemyślem i dwa łany w Małkowicach, nadał też dwie wsie Mikołajowi

²⁷ Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 261–265; Szweda A. Wyprawa... S. 16–18; Sperka J. Władysław książę opolski... S. 101–102.

²⁸ Trautka R. Dokument Władysława Opolczyka dla najstarszego lwowskiego szpitala *Ecclesia-Regnum-Fontes. Studia z dziejów średniowiecza*. Warszawa, 2014. S. 248–249; AGZ. T. 5. Nr 12. Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст. Збірник документів / Упор. М. Капраль. Львів, 1998. № 5; Sperka J. Władysław książę opolski... S. 102, 326.

²⁹ Kronika Jana z Czarnkowa / Wyd. J. Szlachtowski *Monumenta Poloniae Historica*. T. 2. Lwów, 1872. S. 682.

³⁰ AGAD MK. Sygn. 44. K. 208–209 v.; Кілька грамот Владислава Опольского / Упор.

М. Грушевський *ЗНТШ*. Т. 51. Львів, 1903. № 3. MRPS. T. 4. Supplementum. Nr 295 (regest); MRPS, T. 4. Nr 5456 (regest); Кілька грамот... № 2; Грамоти XIV ст. / Упор. М. Пешак. Київ, 1974. № 29; AGZ. T. 10. Lwów, 1884. Nr 12 (regest); MRPS, T. 4. Supplementum. Nr 294 (regest); MRPS. T. 4. Nr 5267 (regest); Sperka J. Władysław książę opolski... S. 290.

³¹ AGAD MK. Sygn. 74. K. 460–464; MRPS. T. 5/2 / Wyd. J. Płoch, A. Rybarski, I. Sułkowska-Kurasiowa. Warszawa, 1961. Nr 4646 (regest).

³² Sperka J. Władysław książę opolski... S. 110, 327.

³³ Sperka J. Otoczenie... S. 125, 178, 209, 211, 228, 300, 312; *Tenże*. Władysław książę opolski... S. 110.

zwanemu Żelazna Głowa w zamian za sołectwo w Radymnie, które nadał Jaśkowi Mazowicie, aby ten wykupił się z niewoli litewskiej³⁴.

Nie wiadomo, czy książę pozostał we Lwowie do świąt Bożego Narodzenia. Opuszczając ziemie ruskie ostatnie dokumenty wystawił będąc już w podróży, między Niżankowicami a Bachorzem, a potem w Bachorzu; obydwie datowane są na okres od 16 do 31 grudnia³⁵. 13 stycznia 1379 r. książę rezydował już w Wieluniu, gdzie wystawił dokument, którym uwolnił mieszkańców Rusi od przysięgi wierności³⁶.

Kiedy latem 1386 r. Władysław Opolczyk otrzymał pełnomocnictwa od królowych węgierskich do objęcia w ich imieniu władzy na Rusi, w końcu lipca zjawił się we Lwowie. Jego pobyt potwierdza dokument wystawiony tam 25 lipca, którym niejakiemu Denhardowi nadał prawo poboru cła od kupców przejeżdżających przez wieś Dunajów (wieś nadał mu wcześniej – 15 lipca)³⁷.

Urzednicy lwowscy Władysława Opolczyka

Władysław Opolczyk obejmując Ruś – przynajmniej początkowo – zaakceptował ukształtowaną i wypracowaną w czasach króla Kazimierza Wielkiego strukturę urzędów. Jednak później struktura ta cechowała się dużą fluktuacją, zwłaszcza jeśli idzie o nazewnictwo. Najwyższym urzędnikiem na Rusi był starosta generalny, który tytułował się tak samo jak w okresie kazimierzowskim (*capitaneus generalis Russie, capitaneus terre Russie, Capitaneus Russie, starosta Ruskojzemli, capitaneus Lemburgensis*)³⁸. Starostowie generalni rezydowali we Lwowie, najpewniej na Niskim zamku. Z nominacji Władysława Opolczyka urząd ten pełnili: Piotr Gumprecht von Schlieben (1372–1373), Wiktor z Mierzyc (1374), Merbota z Droniowic (1375), Jan Radło (1376–1378) i Andrzej (Andraszko) Schony z Barlabas (1378). Pierwsi czterej starostowie wywodzili się ze Śląska, ostatni natomiast pochodził z Węgier. Andrzej Schony sprawował ten urząd ponownie w 1386 r., kiedy Władysław Opolczyk po raz drugi przejął rządy na Rusi³⁹.

Starostom generalnym podlegali wojewodowie grodzcy (później nazywani też starostami lub kasztelanami), którzy zarządzali okręgami grodowymi, dawnymi

³⁴ ZDM. Cz. 4. Nr. 1026 (25 VIII; dokument wydany z błędną datą, sprostowanie: *Sperka J. Otoczenie...* S. 373, przyp. 10); AGZ. T. 3. Nr 25; Каталог... № 14 (I XI); AGZ. T. 3. Nr 26; Привілеї... № 6; Каталог... № 486; MRPS. T. 4. Supplementum. Nr 296 (regest); Ibidem. T. 4. Nr 20564 (regest) – (7 XI); AGZ. T. 5. Nr 13 (7 XI); Ibidem. T. 8. Nr 12, 13 (10 XI); ZDM. Cz. 4. Nr. 1037 (10 XI); Матеріали до історії суспільно-політичних й економічних відносин Західної України / Упор. М. Грушевський ЗНТШ. Т. 63–64. Львів, 1905. № 4 (dokument wydany z błędną datą, sprostowanie: *Sperka J. Otoczenie...* S. 373, przyp. 11); *Ejusdem. Władysław książę opolski...* S. 286–287, 289.

³⁵ ZDM. Cz. 4. Nr 1043 (dokument wydany z błędną datą, sprostowanie: *Sperka J. Otoczenie...* S. 374, przyp. 12); AGZ. T. 7. Nr 13; Грамоти... № 28; Українські грамоти / Упор. В. Розов. Київ, 1928. № 12.

³⁶ AGZ. T. 3. Nr 27; *Zubrzućki D. Kronika miasta Lwowa. Lwów, 1844. S. 47–48; Каталог...* № 16 (regest).

³⁷ AGZ. T. 2. Nr 14, 15; *Sperka J. Otoczenie...* S. 214.

³⁸ Na temat struktury i nazewnictwa urzędów na Rusi w czasie rządów Władysława Opolczyka zob. *Sperka J. Urzednicy Władysława Opolczyka na Rusi (1372–1378). Spisy Społeczeństwo Polski średniowiecznej / Red. S. K. Kuczyński. T. 10. Warszawa, 2004. S. 83–94; Tenże. Otoczenie... S. 73–80; *Szyska J. Kształtowanie się podziałów...* S. 128–129.*

³⁹ *Sperka J. Urzednicy...* Nr 1–5; *Ejusdem. Otoczenie...* S. 178–180, 248–249, 287–290, 315–317, 344–347, 361–362; *Ejusdem. Andrzej Schony z Bobolic i Jan Schoff z Toplina. Z dziejów kariery i awansu rycerzy obcych w Polsce późnośredniowiecznej Średniowiecze polskie i powszechne / Red. I. Panic, J. Sperka. T. 4. Katowice, 2007. S. 189–197.*

wołościami, które w tym czasie – w dokumentach łacińskich – zwano dystryktami (*districtus*); np. lwowskim, halickim, przemyskim, sanockim, gródeckim, samborskim. Tym z kolei podlegali burgrabiowie, czyli zarządcy zamków (tych nieraz tytułowano zamiennie kasztelanami)⁴⁰. Jeśli chodzi o niższych urzędników lwowskich, to znamy tylko trzech, a mianowicie: Pokrasza ze Stryszowa wojewodę lwowskiego (6 grudnia 1373)⁴¹, Bieńka z Kuchar kasztelana lwowskiego (15 grudnia 1373)⁴², oraz Hanka, wojewodą starego zamku (*palatinus alti castris*) z 18 maja 1378 r.⁴³ Wszyscy pochodzili spoza Rusi; z nich największą karierę zrobił niewątpliwie Bienieck z Kuchar, który później pełnił inne urzędy (starosty przemyskiego, śniatyńskiego, sanockiego) i był przez księcia nagradzany dobrami ziemskimi, w tym we Lwowie, gdzie otrzymał w 1375 r. (31 sierpnia) działkę (plac) leżącą naprzeciw szpitala⁴⁴.

Ze Lwowem związani byli jeszcze dwaj wysocy urzędnicy księcia. Pierwszy to sędzia generalny Rusi (*iudex generalis Russiae, iudex Russiae, iudex provincialis*), którym w latach 1374–1378 był Piotr Brun herbu Nabra, Ślżak, mający liczne kontakty z mieszczaństwem Lwowa i duże dobra koło miasta⁴⁵. Drugi to celnik lwowski, Piotr Armknecht, notowany z tym urzędem w latach 1377–1378, też niewątpliwie pochodzący ze Śląska⁴⁶.

Wobec miasta Lwowa

Władysław Opolczyk przejmując rządy na Rusi Czerwonej zastał tam uformowaną, ale rzadką sieć miast, których mieszkańcy, a przynajmniej ich katolicka część, podlegali prawu niemieckiemu. Były to: Lwów, Przemyśl, Halicz, Sanok, Krosno i Jarosław. Książę wspierając poszczególne ośrodki miejskie i obdarzając je przywilejami, od początku faworyzował jednak Lwów. To największe miasto Rusi Halickiej – po nowej lokacji na prawie magdeburskim przeprowadzonej w 1356 r. – zamieszkało w tym czasie kilka nacji. Przeważali Niemcy, szybko jednak wzrastała liczba Polaków, sporą gminę tworzyli Ormianie, w mniejszości byli natomiast Rusini, Żydzi i Tatarzy. Wieloetniczność miasta skutkowałą oczywiście zróżnicowaniem wyznaniowym, ale z wyraźną dominacją katolików⁴⁷. Już w trakcie pierwszego objazdu ziem ruskich przez księcia Władysława Opolczyka,

⁴⁰ Zob. wyżej przyp. 38.

⁴¹ AGAD MK. Sygn. 23. K. 108–109; *Sperka J. Urzędnicy...* S. 97; *Ejusdem. Otoczenie...* S. 79, 383.

⁴² AGZ. T. 5. Nr 8; KDP. Nr 133; *Maleczyński K. Urzędnicy grodzcy i ziemscy lwowscy w latach 1352–1783. Lwów, 1938. S. 42; Sperka J. Urzędnicy...* S. 115; *Ejusdem. Otoczenie...* S. 197–198, 362.

⁴³ Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie. Dok. perg. 174, vol. I/29; *Balzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie. Lwów, 1909. S. 176–177; Maleczyński K. Urzędnicy...* S. 57; *Sperka J. Otoczenie...* S. 80, 235, 363.

⁴⁴ AGZ. T. 9. Lwów, 1883. Nr 1; *Sikora F. Krąg rodzinny i dworski Dymitra z Goraja i jego rola na Rusi Genealogia. Kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle*

porównawczym / Red. J. Wroniszewski. Toruń, 1989. S. 65–70; *Sperka J. Otoczenie...* S. 197–202.

⁴⁵ *Sperka J. Urzędnicy...* S. 86–94; *Tenże. Otoczenie...* S. 73–77; *Szyska J. Formowanie się...* S. 100.

⁴⁶ Archiwum Prowincji O.O. Franciszkanów w Krakowie. Archiwum Iwowskie. Sygn. Lwów, 1. K. 109 v.; AGZ. T. 3. Nr 25, 26; *Sperka J. Władysław książę opolski...* S. 279.

⁴⁷ AGZ. T. 3. Nr 5; *Привілеї... № 1; Капраль М. Демографія Львова XV–першої половини XVI ст. Львів. Історичні нариси / Упор. Я. Ісаевич. Львів, 1996. С. 70; Його ж. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003. С. 49, 316; *Ejusdem. Urzędnicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku. Toruń, 2008. S. 8–9, 23; Ісаевич Я. Етноси, мови, і релігії. Адміністративний устрій Історія Львова...* С. 78.*

gdy zatrzymał się w Starzowie, 9 grudnia 1372 r., wystawiał dokument dla Lwowa, którym nadał mu 100 łanów frankońskich. Obszar ten ciągnął się od murów miejskich i od Stefanowej Góry, po obu brzegach Pełtwi, aż do młyna znajdującego się przy kościele pw. Najświętszej Marii Panny i do niego należącego. Osoby osiedlające się na tym obszarze otrzymały 20 lat wolnizny. Ze wspomnianych 100 łanów, dziesięć było wolnych od czynszów, jeden przynależał do parafii NMP, a z pozostałych 89 użytkownicy mieli płacić po 12 groszy z łanu w dzień św. Marcina. Z pastwisk mogli korzystać mieszczanie lwowscy, mieszkańcy przedmieść oraz Rusini, którzy przynależeli do zamku lwowskiego (zapewne chodziło o Wysoki zamek, chociaż dokument tego nie precyzuje)⁴⁸. Dokument był faktycznie transumptem takiegoż nadania – 70 łanów – dla miasta uczynionego przez króla Kazimierza Wielkiego w dniu 27 lipca 1368 r., o czym jednak książę nie wspomniał, wystawiając swój dyplom. Nie wiadomo, dlaczego nie napomknął o poprzednim nadaniu, może w ten sposób chciał zmanifestować swoją suwerenną władzę, a może królewskie nadanie nie zostało zrealizowane?⁴⁹ Nie powinno to jednak dziwić, gdyż takie sytuacje (czyli “amnezje” w stosunku do poprzedników) często się zdarzały, a w przypadku Lwowa symptomatyczny jest chociażby dokument królowej Jadwigi Andegaweńskiej, która potwierdzając 8 marca 1387 r. wcześniejsze przywileje nadane miastu, wymieniła królów: Kazimierza Wielkiego i Ludwika Andegaweńskiego, ale ani słowem nie wspomniała o księciu Władysławie Opolczyku⁵⁰.

Z kolejnych przykładów ukazujących wspieranie przez księcia opolskiego Lwowa, należy wspomnieć o przywileju wystawionym 4 października 1377 r. w związku z planami umiejscowienia tam siedziby arcybiskupstwa katolickiego. Książę opolski nie chcąc uszczuplać dochodów miasta oznajmił, że wszyscy duchowni związani z przyszlą katedrą, teraz budowaną, którzy kupią dom we Lwowie na którym ciążyą jakiekolwiek obowiązki względem miasta, będą płacili podatki i ponosili ciężary wynikające z prawa miejskiego, jak każdy mieszczanin⁵¹. Jeszcze 7 listopada 1378 r., kiedy książę już wiedział, że jego rządy na Rusi dobiegają końca, nadał miastu wójtostwo, zastrzegając standardowo dla siebie 2/3 dochodów z kar ze spraw kryminalnych, a 1/3 oddał miastu. Z tego dokumentu dowiadujemy się także, że rajcy miejscy – zgodnie z zasadami prawa magdeburskiego – są wybierani przez ogół obywateli i zatwierdzani przez monarchę. Natomiast od teraz, zgodnie z wolą księcia, rajcy mieli także spośród siebie wybierać wójta⁵². Z okresu rządów Władysława Opolczyka nie znamy jednak z imienia żadnego wójta miejskiego, a z rajców źródła odnotowują tylko Mikołaja Kiselinga⁵³. Znamy natomiast wójta ormiańskiego, który stał na czele autonomicznego organu sądownictwa gminy Ormian lwowskich; 18 maja 1378 r. Abraham *advocatus Armenorum* został odnotowany jako świadek na dokumencie starosty ruskiego Andrzeja⁵⁴.

⁴⁸ AGZ. T. 3. Nr 21; Привілеї... № 4.

⁴⁹ AGZ. T. 3. Nr 19 (zob. szczegółowy komentarz Jana Wagilewicz: Tamże. S. 40–45).

⁵⁰ Ibidem. Nr 42.

⁵¹ AGZ. T. 5. Nr 12; Skoczek J. Ze studiów nad średniowiecznym Lwowem *Pamiętnik Historyczno-Prawny* / Red. P. Dąbkowski. T. 6, zes. 3. Lwów, 1928. S. 57; Привілеї... № 5.

⁵² AGZ. T. 3. Nr 26; Привілеї... № 6; Ica-

евич Я. Етноси... С. 80–81; *Kapral M. Urzędni-*
cy... S. 9, 16.

⁵³ *Kapral M. Urzędni...* S. 44.

⁵⁴ *Balzer O. Sądownictwo...* S. 17–19, 177; *Dodatki. Nr 1; Kapral M. Urzędni...* S. 44, 245. Nr 849. Na temat samorządu ormiańskiego, w tym urzędu wójta, zob.: *Stopka K. Ormianie w Polsce dawnej i dzisiejszej. Kraków, 2000. S. 27–33.*

We Lwowie w czasie rządów Władysława Opolczyka funkcjonowała mennica bijącą pod jego stemplem monetę ruską, srebrne kwartniki i miedziane denary. Dotychczas numizmatycy wyróżnili sześć typów tych monet, z których pięć z lat 1372–1378 miało (w różnym układzie) na awersie w legendzie napis: WLADISLAUS DUX, w środku inicjał W, a na rewersie MONETA RUSSIE, w środku lew Romanowiczów. Z kolei typ szósty z 1386 r. miał na awersie w legendzie: WLADISLAUS DUX, w środku znajdował się orzeł opolski, na rewersie: MONETA RUSSIE, w środku lew⁵⁵.

Dla zobrazowania pozytywnego stosunku Władysława Opolczyka do mieszczan, lwowskich należy wspomnieć też o ciekawej sytuacji jaka miała miejsce w 1378 r. Wtedy mianowicie zwrócił się do niego Grzegorz Stecher, mieszczanin lwowski, skarżąc się, że nie jest w stanie racjonalnie gospodarować w Małym Winniku leżącym koło Lwowa, z powodu rozdrobnienia i rozrzucenia swoich gruntów wśród dworzysk sąsiadów. Książę postanowił mu pomóc dokonując zamiany dóbr. Dokumentem z 1 listopada tego roku nadał mu z dóbr książęcych, pola, łąki i krzaki, po tej stronie rzeki płynącej przez wieś, gdzie Stecher posiadał dobra oraz dodał mu jeszcze łąny leżące na górze, pod którą ten miał swoje pola⁵⁶.

Władysław Opolczyk niewątpliwie wspierał rozwój handlu na Rusi Czerwonej, w tym swego najważniejszego miasta Lwowa, ale postępował lojalnie wobec decyzji królewskich, które nie zawsze były mu po drodze. Wiadomo, że na początku swego panowania w Polsce Ludwik Andegaweński zakazał kupcom pruskim, w tym toruńskim, ale także kupcom czeskim, morawskim i śląskim bezpośredniego handlu z Rusią. Zamknięcie drogi do Lwowa było spowodowane jakimiś nadużyciami, których dopuścili się torunianie wobec kupców ruskich przy wymianie pieniędzy i sprzedaży sukna. Stosowny dokument dotyczący zakazu wystawiła 1 stycznia 1371 r. Elżbieta Łokietkówna, a potwierdził go Ludwik Andegaweński, 6 sierpnia 1372 r.⁵⁷ Jednak poddani zakonu krzyżackiego od początku konfliktu handlowego zabiegali o zniesienie tych ograniczeń. Torunianie,

⁵⁵ Na temat monet ruskich Władysława Opolczyka zob.: *Stronczyński K.* Dawne monety polskie dynastii Piastów i Jagiellonów. Cz. 3. Piotrków, 1885. S. 39–42; *Котляр М.* Классификация червонорусских монет Владислава князя Опольского *Сообщения Государственного Эрмитажа*. Т. 26. Ленинград, 1965. С. 38–41; *Його ж.* Галицька Русь в II-й пол. XIV – I-й чверті XV ст. Київ, 1968. С. 59–60; *Крижанівський А.* Львівський монетний двір у період “угорського” підпорядкування Галичини (1370–1386 рр.) *Україна в Центральньо-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)*. Т. 2. Київ, 2002. С. 103–104, 114–115; *Його ж.* Загадка... С. 158–169; *Tenże.* Czy w mennicy lwowskiej bito monety w latach 1383–1387. *Materiały z IV Międzynarodowej Konferencji Numizmatycznej w Supraślu*. Warszawa, 2000. S. 45–50; *Kopicki E.* Monety... S. 170–173; *Ісаєвич Я.* *Войтович Л.* Перехідний час... С. 65, 67–69. Całość dyskusji podsumowuje: *Žuk M.* Charakter władzy Wła-

dysława Opolczyka na Rusi Halickiej w latach 1372–1378 i 1386–1387. Aspekt numizmatyczno-historiograficzny *Średniowiecze Polskie i Powszechnie* / Red. J. Sperka, B. Czwojdrak. T. 4(8). Katowice, 2012. S. 139–149.

⁵⁶ AGZ. T. 3. Nr 25; *Gilewicz A.* Stanowisko... S. 104; *Skoczek J.* Studia nad patrycjatem lwowskim wieków średnich *Pamiętnik Historyczno-Prawny* / Red. P. Dąbkowski. T. 7, zesz. 5. Lwów, 1929. S. 10; *Войтович Л.* Торгівля, ремесло, рільництво *Історія Львова...* С. 91.

⁵⁷ Najstarszy zbiór przywilejów i wilkierzy miasta Krakowa / Wyd. S. Estreicher. Kraków, 1936. Nr 8; Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa. Cz. 1 / Wyd. F. Piekosiński (dalej – KDMK). Kraków, 1879. Nr 42; *Kutrzeba S.* Handel Krakowa w wiekach średnich na tle stosunków handlowych Polski *Ejusdem. Finanse i handel średniowiecznego Krakowa*. Kraków, 2009. S. 205–206; *Dąbrowski J.* Ostatnie lata... S. 238–239, 267.

wykorzystując pośrednictwo wielkiego mistrza, Winrycha von Kniprode, zwrócili się w tej sprawie już późną jesienią 1371 r. do Władysława Opolczyka, a następnie do Ludwika Andegaweńskiego. Spór musiał być jednak dość skomplikowany, skoro książę opolski dopiero 8 grudnia 1372 r. zniósł przeszkody czynione kupcom pruskim i toruńskim na terenie Rusi, natomiast król węgierski uczynił to 6 października 1373 r., zezwalając im na swobodny przejazd przez Ruś⁵⁸.

Na to wszystko z pewnością niechętnie patrzyli kupcy lwowscy, którzy z konfliktu nie wynosili żadnych korzyści. Miasto nie mając prawa składu, początkowo tylko mogło patrzeć na obcych kupców, którzy przejmowali handel z południem i wschodem, a który – jak uważali – powinien należeć do Lwowian. Nie mając jednak argumentów prawnych, a walcząc o własne interesy Lwów zaczął utrudniać ten handel i zamykać dla obcych kupców drogę na Wschód. Postępowanie to pewnie miało ciche poparcie Władysława Opolczyka, ale poskutkowało – już po oddaniu rządów na Rusi przez księcia opolskiego – interwencją królewską. Latem 1379 r. Ludwik Andegaweński, w związku ze skargami, najpewniej Krakowa, wydał dokument, w którym stwierdził, że zapory stawiane handlowi przez Lwów nie mają podstawy prawnej i muszą zostać zaprzestane, a wszystko ma pozostać tak, jak było za czasów Kazimierza Wielkiego⁵⁹. Chwilowo Lwów przegrał, ale już rok później (11 listopada 1380) dostał od króla upragniony przywilej na prawo składu, które co prawda nie zamykało drogi przez miasto dla obcych kupców, ale ją solidnie utrudniało⁶⁰.

Polityka wyznaniowa we Lwowie

W czasie rządów na Rusi Władysław Opolczyk zetknął się ze skomplikowaną sytuacją wyznaniową. Sam będąc katolikiem musiał poradzić sobie z problemami dominującego wśród swoich nowych poddanych Kościoła prawosławnego, rywalizującym z nim, ekspansywnym Kościołem łacińskim i podzielonym w tym czasie Kościołem ormiańskim. Pomijam tu niewielkie grupy wyznawców mojżeszowych i mahometan. Kościół łaciński zadomowił się na Rusi Czerwonej już w XIII w. i został nominalnie podporządkowany biskupstwu lubuskiemu. Po zajęciu Rusi Halickiej przez Kazimierza Wielkiego powstały plany usamodzielnienia Kościoła łacińskiego na tych ziemiach poprzez założenie metropolii (w Haliczu) i siedmiu diecezji. W latach 1358–1359 papież powołał biskupstwa we Lwowie, Chełmie i Włodzimierzu, ale katedry początkowo pozostały nieobsadzone. Król wspierał także inne wyznania chrześcijańskie, jak Kościół ormiański, którego wyznawcy odgrywali sporą rolę gospodarczą we Lwowie⁶¹. Jednak po śmierci króla Kazimierza sytuacja Kościoła łacińskiego na Rusi była daleka od stabilizacji i taką też zastał Władysław Opolczyk. Do tej trudnej sytuacji bez wątpienia przyczyniała

⁵⁸ Codex diplomaticus Prussicus. Urkunden-sammlung zur ältern Geschichte Preussens / Ed. J. Voigt. Bd. 3. Königsberg, 1848. Nr 112, 113; Monumenta Hungariae Historica. Acta Extera. T. 3 / Ed. G. Wenzel. Budapest, 1876. Nr 39; Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 267.

⁵⁹ KDMK. Nr 54; *Kutrzeba S. Handel...* S. 294.

⁶⁰ KDMK. Nr 58; *Kutrzeba S. Handel...* S. 294–295; *Charewiczowa Ł. Handel średniowiecznego Lwowa. Lwów, 1925. S. 37–39; Войтович Л.*

Торівля... С. 89.

⁶¹ *Abraham W. Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi. T. 1. Lwów, 1904. S. 92–287; Kaczmarczyk Z. Monarchia Kazimierza Wielkiego. Organizacja Kościoła, sztuka i nauka. Poznań, 1946. S. 102–122; Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. Wrocław, 1982. S. 99–101; Trajdos T. M. Dominikanie i franciszkanie we Lwowie do 1370 roku *Dzieje Podkarpacia*. T. 5. Krosno, 2001. S. 423–448.*

się także ostra rywalizacja między franciszkanami a biskupami lubuskimi, którzy nadal rościli sobie pretensje do jurysdykcji nad mieszkańcami ziem ruskich⁶².

Władysław Opolczyk wkrótce podjął starania mające na celu uzdrowienie sytuacji Kościoła łacińskiego. Okoliczności mu sprzyjały, ponieważ papieżstwo liczyło, że wspierając jego zabiegi przyczyni się do nawrócenia władców litewskich, rządzących wielkimi obszarami ruskimi. Wystosowało nawet w tej sprawie bulle (13 października 1373) do Władysława Opolczyka i Ludwika Andegaweńskiego, aby podjęli starania w tym kierunku⁶³. Wreszcie – 13 lutego 1375 r. – papież Grzegorz XI, biorąc pod uwagę opinie arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana, biskupa krakowskiego Floriana i płockiego Dobiesława uznał, że liczba katolików na Rusi jest znaczna, zwłaszcza, od kiedy Kazimierz Wielki przyłączył ją do Królestwa Polskiego. A następnie, na prośby księcia Władysława Opolczyka wsparte przez króla Ludwika Andegaweńskiego – w tej samej bulli – oświadczył, że kościoły w Haliczu, Przemyślu, Włodzimierzu i Chełmie są katedralnymi a nie parafialnymi – jak głosili biskupi lubuscy, a kościół halicki podniósł do godności metropolii. Wyświęcenie biskupów zachował jednak dla siebie, ale zapewnił, że przy obsadzaniu biskupstw, które “jak wieść niesie są opróżnione” – będzie zasięgał rady księcia Władysława, o czym zapewnił go w osobnym liście, oraz wspomnianych biskupów polskich. Jednocześnie zniósł wszelkie uprawnienia biskupów lubuskich w stosunku do Rusi⁶⁴.

Decyzja papieża jednak tylko częściowo zadowolili księcia Władysława, który już wcześniej wystosował suplikę z prośbą u umiejscowienie metropolii we Lwowie. Argumentował, że Lwów jest miastem bogatym i bezpiecznym, siedzibą księcia i władzy państwowej, w przeciwieństwie do Halicza, miasta małego, podupadłego, słabo umocnionego i narażonego na stałe napady Tatarów, Litwinów i schizmatyków. W odpowiedzi, papież polecił – 3 marca 1375 r. – zbadanie tej sprawy arcybiskupowi gnieźnieńskiemu, biskupowi krakowskiemu i biskupowi płockiemu⁶⁵. Nie wykluczone, że zamiar przeniesienia siedziby arcybiskupa wiązał się też z chęcią uniknięcia konfliktu z rezydującym w Haliczu metropolitą Kościoła prawosławnego, a co za tym idzie przychylniejszym nastawieniem Konstantynopola w sytuacji konkurencji dwóch Kościołów na wspólnym terenie⁶⁶. Mimo, że książę rok później ponowił prośbę, nie uzyskał – jak się okazało – pozytywnego załatwienia sprawy⁶⁷.

⁶² Na ten temat zob.: *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentium que finitimarum historiarum illustrantia* / Wyd. A. Theiner (dalej – VMPL). T. 1. Romae 1859. Nr 900, 908, 910; T. 2. Romae, 1860. Nr 277, 278; *Bullarium Poloniae* / Wyd. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa (dalej – BP). T. 2. Romae; Lublin, 1985. Nr 1842, 1852, 1950, 2059; *Abraham W. Powstanie... S. 292–294*; *Prokop K. R. Polscy biskupi franciszkańscy. Słownik biograficzny*. Kraków, 2003. S. 19–22.

⁶³ Bulla skierowana do Władysława Opolczyka: VMPL. T. 1. Nr 747 (pod błędną datą roczną – 1355); BP. Nr 2086. Bulla do Ludwika Andegaweńskiego: VMPL. Nr 935; BP. Nr 2085; VMPL. T. 1. Nr 746 (pod błędną datą 1355).

⁶⁴ VMPL. T. 1. Nr 963, 964. S. 712–714; BP. Nr 2200, 2201; *Breiter E. Władysław książę*

opolski... S. 75–76; *Abraham W. Powstanie... S. 296–298*; *Tenże. Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie*. Lwów, 1909. S. 16; *Tylus S. Fundacje kościołów parafialnych w średniowiecznej archidiecezji lwowskiej*. Lublin, 1999. S. 41 (i nast.).

⁶⁵ O suplice księcia dowiadujemy się z bulli papieskiej z 3 III 1375 r. skierowanej do biskupów polskich: VMPL. T. 1. Nr 967. S. 719; BP. Nr 2209; *Abraham W. Powstanie... S. 303–305*.

⁶⁶ *Salamon M. Władysław Opolczyk a kraje kultury prawosławnej Piastowie śląscy... S. 229*.

⁶⁷ Prośbę księcia znamy jedynie z bulli papieskiej z 2 III 1376 r., skierowanej do biskupów polskich, aby ponownie zbadali sprawę: VMPL. T. 1. Nr 967; BP. Nr 2315; *Władysław Abraham (Powstanie... S. 305–308) domysłał*

Władysław Opolczyk, nie znając stanowiska papieża, ale zapewne zakładając, że jego argumenty dotyczące przeniesienia siedziby metropolii jednak go przekonają, kontynuował budowę katedry we Lwowie zapoczątkowanej jeszcze przez króla Kazimierza Wielkiego⁶⁸. Licząc się z jej rychłym ukończeniem i początkiem funkcjonowania zarządził 4 października 1377 r., że czynsze z domów nabytych przez członków kapituły katedralnej i kleru katedralnego nadal mają być przekazywane miastu⁶⁹. Natomiast na uposażenie arcybiskupstwa książe przeznaczył miasto Rohatyn, zamki Olesko i Tustań z przynależnymi dystryktami, kamienicę we Lwowie położoną w górnej części rynku (późniejszy pałac arcybiskupi, obecnie kamienica nr 9), 1/10 dochodu z ceł lwowskich oraz 1/10 dochodu z soli wydobywanej w Drohobyczu i Żydaczowie⁷⁰. Możliwe, że nadaniem Opolczyka dla arcybiskupstwa była także wieś Kąkolniki (koło Halicza)⁷¹. W tym miejscu należy dodać, iż wspomniane uposażenie nie utrzymało się długo, a większość z tych dóbr została utracona przez arcybiskupstwo w końcu lat 80-tych i na początku 90-tych XIV wieku; utrzymano jedynie dziesięciny z cła lwowskiego oraz z żup drohobyckich i żydaczowskich⁷².

Po ustanowieniu w 1375 r. metropolii łacińskiej na Rusi już rok później mianowano pierwszego arcybiskupa halickiego. Został nim, bliżej nieznanym Maciejem, dotychczasowym klerikiem halickim i kanonikiem kapituły katedralnej w węgierskim Eger⁷³. Jednak z niewiadomych nam przyczyn – może w wyniku przeciwdziałania biskupów lubuskich – nie został wyświęcony. W dodatku przez cały okres urzędowania (15 marca 1376 – 14 października 1380) tytułował się przede wszystkim, jako arcybiskup elekt lwowski (*electus archiepiscopus Lemburgensis*), z rzadka natomiast, jako elekt halicki. Używanie tej tytułatury bez wątplenia wiązało się z prowadzonymi w tym czasie zabiegami księcia mającymi doprowadzić

się tutaj przeciwdziałania biskupów lubuskich. Przeniesienie siedziby arcybiskupstwa z Halicza do Lwowa nastąpiło formalnie dopiero w 1412 r. (a faktycznie w 1414 r.) dzięki zabiegom króla Władysława Jagiełły: Abraham W. Początki... S. 44–46.

⁶⁸ Zajączkowski S. Z dziejów katedry lwowskiej *Przegląd Teologiczny*. T. 5. Lwów, 1924. S. 45–52; Czuba M. Gotycka katedra łacińska we Lwowie. *Przemysł* (b. r.). S. 7 (i nast.); *Architektura gotycka w Polsce*. T. 2, cz. 2 / Red. T. Mroczko, M. Arszyński. Warszawa, 1995. S. 145. За результатами новіших досліджень, латинська катедра у Львові закладена як парафіяльний костюл уже в післяказимирівській період й будувалася зусиллями самих міщан, що їй визначило знану довготривалість її спорудження. Викладений тут погляд передає давнішу історіографічну традицію, не засовану, однак, на автентичних джерелах (*Ред.*).

⁶⁹ AGZ. T. 5. Nr 12.

⁷⁰ Uposażenie znane jest z późniejszej bulli papieża Bonifacego IX z 15 V 1390 r. skierowanej do biskupa przemyskiego Eryka, który miał się zająć sprawą arcybiskupa halickiego Bernarda: AGZ. T. 3. Nr 51; BP. T. 3. Romae;

Lublin, 1988. Nr 159; Szaraniewicz I. Rządy Władysława Opolczyka na Rusi *Biblioteka Ossolińskich*. T. 4. Lwów, 1864. S. 284; Abraham W. Powstanie... S. 304; *Ejusdem*. Początki... S. 17; Wojciechowski L. Fundacje kościelne Władysława Opolczyka *Książę Władysław Opolczyk. Fundator klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie* / Red. M. Antoniewicz, J. Zbudniewek. Warszawa, 2007. S. 39.

⁷¹ AGZ. T. 3. Nr 52. S. 101; Wojciechowski L. Fundacje... S. 40.

⁷² Trajdos T. M. Kościół Katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386–1434). T. 1. Wrocław, 1983. S. 229; Krętosz J. Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku. Lublin, 1986. S. 49.

⁷³ Część historyków (*Gilewicz A. Stanowisko...* S. 12; *Swieżawski A. Otoczenie ruskie Władysława Opolczyka* *Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie*. Seria: Zeszyty Historyczne. Zesz. 3. Opole, 1996. S. 74; *Wólkiewicz E. Władysław Opolczyk a duchowieństwo świeckie Władysław Opolczyk, jakiego nie znamy*. S. 110) niesłusznie łączyła go z ksiązęm kapelanem, zob.: *Sperka J. Otoczenie...* S. 282–283.

do przeniesienia stolicy arcybiskupiej z Halicza do Lwowa. Elekt rezydował we Lwowie, co było zresztą jak najbardziej racjonalne, ponieważ tam było największe na Rusi skupisko ludności i duchowieństwa katolickiego⁷⁴. Oficjalnie jednak kościołem katedralnym Macieja pozostawał w Haliczu zapewne kościół św. Pantelejmona* (w tym czasie NMP), należący już wcześniej do katolików⁷⁵.

Nie wiadomo natomiast czy Władysław Opolczyk doczekał się objęcia biskupstwa chełmskiego przez Ormianina, Stefana ze Lwowa⁷⁶.

Władysław Opolczyk w działalności kościelnej na Rusi z dużym zaangażowaniem wspierał duchowieństwo klasztorne, a szczególną łaską cieszyli się dominikanie, którzy mieli swoje klasztory we Lwowie, Przemyślu i Łańcucie. Należały one do polskiej prowincji dominikanów; w 1375 r. powołano nawet osobną kontratę ruską z siedzibą we Lwowie. Z tych trzech domów zakonnych książe wspierał zwłaszcza – założony w czasach Kazimierza Wielkiego – klasztor we Lwowie pod wezwaniem Bożego Ciała. 11 października 1377 r. nadał mu prawem wieczystym trzy wsie: Krotoszyn, Zaszków i Kościejów oraz cztery dworzyska we wsi Mierzwica. Dla siebie zastrzegł jedynie podatek podymnego od każdego gospodarstwa w wysokości 2 groszy szerokich rocznie. Dobra te tworzyły kompleks o kilkanaście kilometrów na północ od Lwowa, poza Krotoszyńcem, położonym na południe od miasta⁷⁷.

To hojne nadanie, które było najbogatszym po arcybiskupstwie halickim, miało bez wątpienia ukryty cel polityczny. Jak przypuszczał Tadeusz Trajdos, wiązało się najpewniej z zabiegami księcia o osłabienie związków kontraty ruskiej z polską prowincją dominikanów. Wszystko to wpisywało się w kolejne działania, a mianowicie, 28 stycznia 1378 r., papież Grzegorz XI – jak argumentował dla prowadzenia lepszej pracy misyjnej – powołał organizację o nazwie: *Societas Fratrum Peregrinatium propter Christum inter Gentes* (Towarzystwo Braci Pielgrzymujących dla Chrystusa wśród Pogan). W skład Towarzystwa weszły konwenty dominikańskie na Rusi Czerwonej (Lwów, Przemyśl, Łańcut), na Podolu (Smotrycz i Kamieniec) oraz w Mołdawii (Seret), tworząc wikariat ruski organizacji. Jednocześnie klasztory te zostały wyłączone z polskiej prowincji dominikanów i oddane pod zwierzchnictwo wikariusza generalnego Towarzystwa⁷⁸. Historycy wysnuwają tezę, że poparcie Władysława Opolczyka i Ludwika Andegaweńskiego dla separacji ruskich klasztorów dominikańskich było podyktowane politycznymi planami aneksji tych ziem do Królestwa Węgier. Chociaż jednocześnie podkreślają, że przywileje *Societatis* pozwalały na skuteczniejszą działalność misyjną, zwiększając ich uprawnienia duszpasterskie, organizacyjne i możliwości ekonomiczne⁷⁹.

⁷⁴ ZDM. Cz. 1. Nr 149 (tu jako elekt halicki); AGZ. T. 3. Nr 25, 33; Ibidem. T. 8. Nr 10; *Abraham W. Powstanie... Dodatki*. Nr 13.

* *Йдеться про частково збережену досі знану галицьку церкву святого Пантелеїмона (Ред.)*.

⁷⁵ *Abraham W. Powstanie... S. 302–303, 305–308; Salamon M. Władysław Opolczyk... S. 228–229; Sperka J. Otoczenie... S. 282–283.*

⁷⁶ *Abraham W. Powstanie... S. 353.*

⁷⁷ AGZ. T. 2. Nr 7; *Trajdos T. M. Uposażenie*

klasztoru dominikanów lwowskich w średniowieczu *Nasza Przeszłość*. T. 91. 1999. S. 47–74.

⁷⁸ BP. T. 2. Nr 2438; *Trajdos T. M. Kościół... S. 175 (i nast.); Wojciechowski L. Fundacje... S. 54–55.*

⁷⁹ *Abraham W. Powstanie... S. 234; Trajdos T. M. Kościół... S. 204, 212; Kłoczowski J. Bracia mniejsi w Polsce średniowiecznej Zakony franciszkańskie w Polsce*. T. 1, cz. 1: *Franciszkanie na ziemiach polskich*. Kraków, 1983. S. 53; *Wojciechowski L. Fundacje... S. 36.*

Cztery miesiące później, 27 kwietnia 1378 r., książę na prośbę nowego wikariusza ruskiego, Zygmunta, który zastąpił Jana, przychylnego polskiej prowincji, dokonał wytyczenia i oznaczenia granic dóbr klasztornych дарованих доминиканом lwowskim w roku ubiegłym⁸⁰.

Może donacją Władysława Opolczyka (i króla Ludwika Andegaweńskiego) dla klasztoru dominikanów lwowskich była – znajdująca się tam do dziś i otoczona kultem, a datowana na drugą połowę XIV w. – alabastrowa figura Matki Boskiej tzw. Jackowej (św. Jacka Odrowąża)*. Może także z księciem opolskim i donacją na rzecz dominikanów dałoby się połączyć figurę – odnalezioną w latach 80-tych XX w., a datowaną na drugą połowę XIV w. – Chrystusa Cierpiącego posadowionego na podstawie, na której znajduje się płaskorzeźba Piety i donatora. Figura pokryta była kiedyś polichromią, z której zachowała się (przy gzymsie podstawy) połowa tarczy herbowej, a w niej skrzydło ptaka⁸¹.

Z równym zaangażowaniem Władysław Opolczyk popierał na Rusi drugi z zakonów mendykanckich, czyli franciszkanów. W tym czasie zakon miał swoje klasztory we Lwowie (założony za panowania księcia Bolesława Jerzego*) i w Haliczu oraz kilka stacji misyjnych na Rusi, Podolu i Mołdawii. Były one zorganizowane we franciszkańską wikarię kierowaną przez Mikołaja Malesacka z Krosna. Także w przypadku franciszkanów książę faworyzował klasztor, który usytuowany był we Lwowie, a nosił wezwanie Św. Krzyża. Już 11 listopada 1372 r. lwowscy franciszkanie otrzymali od księcia jego dom mурованы usytuowany przy Niskim zamku⁸². Pięć lat później lwowscy franciszkanie ponownie stali się beneficjentami księcia. Dokumentem wystawionym w Rosenbergu (dziś Ružomberok na Słowacji), 27 lutego 1377 r., Władysław Opolczyk, zawiadomił Macieja, arcybiskupa lwowskiego i Macieja, burgrabiego sanockiego, że postanowił nadać franciszkanom ze Lwowa kościół Najświętszej Marii Panny w Sanoku z przeznaczeniem na klasztor. Jak dowiadujemy się z tego dokumentu, obiekt, który znajdował się poza obwarowaniami miasta był przez niego na nowo ufundowany i wybudowany⁸³.

Duchowieństwo Lwowa w związku ze stołecznością miasta cieszyło się szczególnymi względami księcia. Prócz zapisów na rzecz przyszłej katedry, za-

⁸⁰ AGZ. T. 2. Nr 8.

* Скульптура знаходиться в монастирі домініканців у Кракові, натомість у Львові (Львівський музей історії релігії, працює в приміщенні монастиря домініканців) зберігається інша, стилістично раніша її версія, визначена як провінційна італійська робота першої половини XIII ст. Саме вона до початку XX ст. розглядалася як Богородиця Яцкова, див.: *Александрович В. Дар Львова. Вип. 1: Мистецтво XIII–XVI століть. Львів, 2014. С. 40–43 (Ред.)*.

⁸¹ *Александрович В. Мистецтво княжої доби Історія Львова... С. 96.*

* Давня історіографічна традиція, не підкріплена джерелами, за результатами новіших досліджень, появу монастиря немає підстав датувати раніше, ніж третьою чвер-

тю століття (Ред.).

⁸² AGZ. T. 5. Nr 7; *Abraham W. Powstanie... S. 333; Trajdos T. M. Kościół... S. 203; Winiarska-Warzecha M. Polityka kościelna Władysława Opolczyka na Rusi Władysław Opolczyk jakiego nie znamy. S. 85–89; Wojciechowski L. Fundacje... S. 35; Karczewski D. "Meliorator..." S. 275–278.*

⁸³ *Abraham W. Powstanie... Dodatki. Nr 13; Кілька грамот... № 1; Словник історично-географічний землі санокієй в середньовіччю / Oprac. A. Fastnacht. Cz. 3. Kraków, 2002. S. 116–117; Sanok. Dzieje miasta / Red. F. Kiryk, Kraków 1995. S. 241; *Sperka J. Władysław Opolczyk wobec Sanoka i землі санокієй (1371–1378) 630. Rocznica przybycia Franciszkanów do Sanoka / Red. W. Banach, E. Kasprzak. Sanok, 2008. S. 33–34; Ejusdem. Władysław książę opolski... S. 99 (tam na temat miejsca wystawienia dokumentu).**

konów mendikańckich, Władysław Opolczyk uposażył też kaplicę św. św. Katarzyny i Marii Magdaleny na Niskim zamku oraz szpital św. Elżbiety⁸⁴ – podobnie jak szpital, który monarcha zamierzał uposażyć dochodami z cła lwowskiego, ale nie zostało to zrealizowane. Książę Władysław Opolczyk doprowadził jednak te projekty do końca. Z jego polecenia najpierw konsekrowano 13 lipca 1377 r. kaplicę, natomiast 30 września dokonał jej uposażenia, a także uposażenia szpitala. Prebendarzem kaplicy był w tym czasie niejaki Tomasz, któremu książę powierzył także stanowisko rektora szpitala i przyznał mu (oraz jego następcom) uposażenie. Składało się nań: 16 kop groszy wypłacanych kwartalnie po 4 kopy z dochodów cła większego lwowskiego, oraz 1/10 z dochodów z młynów książęcych znajdujących się poza miastem. Książę zastrzegł jednocześnie, że 3/4 wpływów z cła (czyli 12 kop groszy) i 2/3 z dziesięciny z młynów stanowią uposażenie kaplicy, natomiast reszta miała należeć do szpitala. Natomiast gdyby nastąpiło rozdzielenie stanowiska prepozyta kaplicy zamkowej od stanowiska rektora szpitala, to wtedy każda z instytucji miała zachować swoją część uposażenia⁸⁵.

Władysław Opolczyk wspierając katolicyzm propagował go wśród różnych nacji zasiedlających Ruś Czerwoną. Tak się złożyło, że w tym czasie część Ormian, których największym skupiskiem na ziemiach ruskich był Lwów, pozostawała w unii z Kościołem łacińskim. Ośrodkiem propagującym unię był leżący na przedmieściu miasta kościół św. Jana z ormiańskim klasztorem bazylianów (kościół został przekazany bazylianom przez dominikanów przed 1371 r.). Mnisi ci przystąpili do założonej z inspiracji dominikanów kongregacji braci unitów sprawując obrzędy w języku ormiańskim⁸⁶. Orędownikiem unii był w tym czasie katolicki biskup kijowski Jakub, który po tym, jak został zmuszony do opuszczenia Kijowa, osiadł w klasztorze bazylianów. Książę Władysław chcąc wspomóc biskupa nadał mu w 1375 r. (27 sierpnia) ogród i plac, które były położone poza murami miasta, a blisko wspomnianego kościoła św. Jana. Nadanie miało mu przysługiwać do śmierci, a później miał je przejąć wspomniany konwent. Katolicki klasztor bazylianów – mimo darowizn wyznawców – nie wpisał się jednak na trwałe w dzieje ludności ormiańskiej we Lwowie i przestał istnieć przed 1396 r.⁸⁷

⁸⁴ Na temat kaplicy św. Katarzyny na Niskim zamku oraz szpitala św. Elżbiety z kościołem Św. Ducha zob.: *Skoczek J.* Ze studiów... S. 93 (i nast.); *Gilewicz A.* Stanowisko... S. 84–85; *Stoń M.* Szpitale lwowskie w wiekach średnich *Przegląd Historyczny*. T. 85. 1994. S. 222–223; *Denys O.* Szpital Świętego Ducha we Lwowie *Szpitalnictwo w dawnej Polsce* / Red. M. Dąbrowska, J. Kruppé. Warszawa, 1998. S. 172–184; *Blaszyk M.* Szpital św. (sic!) Ducha we Lwowie *Archiwum Historii i Filozofii Medycyny*. T. 62, zesz 1–2. 1999. S. 53 (i nast.); *Потимко О. З.* Шпиталі Львова XIV–XVIII століть (Історіографічні спостереження) ЗНТШ. Т. 252. Львів, 2006. С. 228–268; *Wojciechowski L.* Fundacje... S. 46–48; *Trawka R.* Dokument... S. 244–45 (tu podsumowanie dyskusji na temat początków szpitala św. Elżbiety oraz przyszpitalnego kościoła Św. Ducha i przypuszczenie autorki, że do budowy

świątyni przystąpiono dopiero po 1377 r.).

⁸⁵ *Trawka R.* Dokument... S. 244–245, 248–249. W 1427 r., kiedy król Władysław Jagiełło doposażył kaplicę św. Katarzyny w wystawionym wtedy dokumencie nie wspomniano o wcześniejszym nadaniu Władysława Opolczyka: AGZ. T. 2. Nr 48. Natomiast w dokumencie króla Kazimierza Jagiellończyka z 1485 r. dotyczącym uposażenia kaplicy św. Katarzyny mowa jest o 15 grzywnach z cła lwowskiego i 1/10 części dochodów z dwu młynów – jednego przy bramie Krakowskiej, drugiego przy bramie Halickiej: AGZ. T. 3. Nr 127.

⁸⁶ *Stopka K.* Kościół ormiański na Rusi w wiekach średnich *Nasza Przeszłość*. T. 62. 1984. S. 40–46, 79 (i nast.); *Ejusdem.* Ormianie... S. 36.

⁸⁷ *Ружицкий Е. И.* Неопубликованный документ... С. 107; Каталог... № 12 (regest); *Abraham W.* Powstanie... S. 352–353; *Trajdos T. M.*

W zachowanych źródłach nie mamy natomiast żadnych śladów kontaktów księcia Władysława Opolczyka z ormiańskim biskupem Lwowa, Grzegorzem I Wielkim, rezydującym w mieście od 1367 r.⁸⁸

Władysław Opolczyk – sam katolik – w czasie swoich rządów na Rusi, umiejętnie postępował wobec wyznawców prawosławnych. Stanowili oni zdecydowaną większość jego poddanych na tych ziemiach, podlegając organizacyjnie nowo utworzonej metropolii w Haliczu*. Był to rezultat starań jeszcze króla Kazimierza Wielkiego, który zabiegał w Konstantynopolu, aby prawosławni z ziem ruskich znajdujących się w granicach Królestwa Polskiego zostali podporządkowani osobnej metropolii. Patriarchat konstantynopolitański reaktywował arcybiskupstwo w Haliczu w 1371 r., obsadzając je kandydatem zmarłego króla, Antonim (1371–1391). Metropolii podporządkowane było 5 eparchii, z których przemyska i halicka pozostawały pod władzą Władysława Opolczyka; w skład tej ostatniej wchodził Lwów⁸⁹. Książę miał jednak spory problem, gdyż popierając ekspansję Kościoła łacińskiego na Rusi, musiał liczyć się z przeciwdziałaniem Kościoła prawosławnego, który terytoria te traktował, jako odwieczną swoją strefę wpływów. Przypuszcza się, że powołanie metropolii łacińskiej w 1375 r. doprowadziło do kontrakcji Konstantynopola i powołania w tym roku na kijowski tron metropolitalny Bułgara Cypriana, co powodowało, że Litwa i podległa jej część ziem ruskich uzyskała odrębną administrację kościelną, co z czasem mogło doprowadzić do podporządkowania prawosławnych z Rusi Czerwonej obcemu zwierzchnictwu kościelnemu⁹⁰.

Wszystko to skutkowało tym, że Władysław Opolczyk prowadził ugodową i rozważną politykę wobec Kościoła prawosławnego, gdyż z pewnością nie chciał, aby zwierzchnictwo nad jego prawosławnymi poddanymi należało do metropolity podległego pogańskim władcom Litwy. Z tego też powodu – nie ulegając oficjalnej nagonce na schizmatyków – z szacunkiem traktował metropolitę halickiego Antoniego, powołując go nawet do grona członków najwyższego sądu ziemi halickiej. Dokumenty odnotowują obecność metropolity u boku monarchy latem 1375 r. w Gródku⁹¹. To wcale nie znaczy, że w tym czasie nie dochodziło do konfliktów między łacinnikami i prawosławnymi, jak np. w Przemyślu, czy Haliczu⁹². Nic jednak nie słyhać, aby takie sytuacje miały miejsce we Lwowie.

Podsumowanie

W okresie pierwszych rządów ruskich Władysława Opolczyka (1372–1378) Lwów odgrywał kluczowe miejsce. Największe miasto Rusi Halickiej stało się dla księcia ośrodkiem stołecznym, do którego często przyjeżdżał i w którym najczęściej

Kościół... S. 50, 292; *Stopka K. Kościół... S. 79, 83 (i nast.); Wojciechowski L. Fundacje... S. 49–51.*

⁸⁸ Zob.: *Stopka K. Ormianie... S. 36–37.*

* Галицька митрополія існувала від початку століття, проте в окремі періоди не мала архиєрея (*Ред.*).

⁸⁹ *Mironowicz A. Kościół prawosławny w państwie Piastów i Jagiellonów. Białystok, 2003. S. 136–137.*

⁹⁰ *Fijałek J. Średniowieczne biskupstwa ko-*

ścioła wschodniego na Rusi i Litwie na podstawie źródeł greckich *Kwartalnik Historyczny. T. 11. Lwów, 1897. S. 37; Chodynicki K. Kościół prawosławny a Rzeczypospolita Polska. Zarys historyczny 1370–1632. Warszawa, 1934. S. 20–24; Salamon M. Władysław Opolczyk... S. 228; Mironowicz A. Kościół... S. 145–149.*

⁹¹ AGZ. T. 2. Nr 4, 5; *Ibidem. T. 8. Nr 9; Ibidem. T. 9. Nr 1.*

⁹² *Mironowicz A. Kościół... S. 142.*

rezydował. Miasto było przez niego wspierane przywilejami, a mieszczanie mogli liczyć na jego życzliwość. We Lwowie przebywali jego najważniejsi urzędnicy, tu w mennicy bito monety pod jego stemplem, tu książę, planując umieścić siedzibę arcybiskupstwa katolickiego kontynuował budowę przyszłej katedry, wspierał tamtejsze klasztory mendikańskie i szpital miejski. W czasie jego rządów nie słychać też, aby we Lwowie miały miejsce jakieś konflikty wyznaniowe, a przecież miasto zamieszkiwała ludność katolicka (w większości), prawosławna, ormiańska i żydowska. Niestety decyzje króla Ludwika Andegaweńskiego odbierające Władysławowi rządy na Rusi w jednej chwili zatrzymały prowadzone z rozmachem działania księcia. Jego wielkie plany – które jak można się domyślać – zmierzały do budowy na ziemiach ruskich władztwa dynastycznego, legły w gruzach. Bez wątplenia odejście Władysława Opolczyka z Rusi przyhamowały także na pewien czas rozwój Lwowa. Drugie rządy księcia na Rusi (1386–1387), w tym jego krótki pobyt we Lwowie, były jedynie epizodem i nie zapisały się niczym znaczącym w dziejach miasta.

Сілезький університет в Катовіцах